

Doktori (PhD) értekezés tézisei

*Az apostoli kormányzó és az exarcha összehasonlító elemzése a miskolci eparchia
előtörténetében
(1924-2015)*

Galambvári Péter

Témavezetők: Szabó Péter

Véghseő Tamás

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM

Kánonjogi Posztgraduális Intézet

Budapest 2025

Tartalom

1. Téma és célkitűzés.....	3
2. A dolgozat forrásai és módszerei.....	4
3. Az értekezés felépítése.....	5
4. A disszertáció eredményei.....	6
5. Összegzés.....	11

1. Téma és célkitűzés

A Miskolci Eparchia 2024-ben ünnepelte jogelődjének, a Miskolci Apostoli Kormányzóság alapításának századik évfordulóját. Annak pedig éppen tíz esztendeje, hogy Ferenc pápa *Qui successimus* kezdetű apostoli rendelkezésével eparchiává alakította a Miskolci Apostoli Exarchátust. Ezzel megszűnt az utolsó magyarországi részegyház, ami nem rendelkezett saját jogcímen kormányzó főpásztorral. E két évforduló már önmagában is indokoltta tette, hogy tanulmányozzuk az apostoli kormányzó és az exarcha hivatalát. Az apostoli kormányzó és az exarcha jogi alakja, hivatala hagyományosan igen rugalmas. „Flexibilitása azonban nem csupán típusajátosságból, hanem szabályozatlanságból származó bizonytalanságból és a joghézagokból ered.”¹ E két jogintézmény alulszabályozott. Ennek is köszönhető, hogy bár több munka is foglalkozott már mind az apostoli kormányzó hivatalának bemutatásával mind az exarcha mai fogalmának kialakulási folyamatával, mindezidáig – tudomásunk szerint - csupán témavezetőnk vizsgálta együtt e két egyházi hivatalt. Ő is csak egy aspektusra, az elnevezésre összpontosított. A címben szereplő két hivatal együttes vizsgálatát a miskolci eparchia sajátos előtörténete is indokolja. A miskolci görögkatolikus joghatósági egységet 1924-ben apostoli kormányzóságnak alapították. Ezt kezdetben apostoli *kormányzó*ként irányította Papp Antal címzetes érsek. Hivatali megnevezése 1941-ben apostoli *exarchára* módosult.

Így Miskolcon 1941 és 1945 között apostoli exarcha irányított apostoli kormányzóságot. Az első keleti kodifikáció során került sor a miskolci részegyház exarchátussá történő átnevezésére. Ez után mintegy fél évszázadig, az előbbi helyzet fordítottja mutatkozott, azaz apostoli kormányzók irányították az apostoli exarchátust. Ez utóbbi helyzet csak akkor rendeződött, amikor 2011-ben az exarchátus újra külön főpásztort kapott, immár exarcha minőségben.

A disszertáció megírásánál a következő célokat tűztük ki, illetve az alábbi kérdésekre kerestük a válaszokat:

- (1) Hol keresendő az apostoli kormányzó és exarcha mai hivatalának történeti eredete, továbbá milyen osztályai léteztek és léteznek e hivataloknak? Milyen jogkörök illették és illetik ma e hivatalok viselőit?
- (2) Milyen okok vezettek az apostoli kormányzóságok és az exarchátusok felállításához a múltban és milyen okai lehetnek a jelenben? Fontos vizsgálati szempontunk volt, hogy milyen eltérések mutatkoznak e szervezeti formák és az egyházmegyék, valamint az egyházmegyéhez hasonló elbírálás alá eső más részegyházak között. Különös figyelmet

¹ UJHÁZY Lóránd, „A trianoni békeszerződés és a szentszéki rendelkezések hatása a magyar egyházigazgatási rendszerre”, in *Trianon 100. Tanulmányok a békeszerződés centenáriuma*, BARNA A. (szerk.), Budapest 2020, 466.

fordítottunk az apostoli kormányzóságok és exarchátusok széküresedésének jogi vizsgálatára.

- (3) Milyen kiterjedésű volt az egyes főpásztorok jogköre az apostoli kormányzásban és az exarchátusban a kinevező levelek tükrében?
- (4) A Magyarországi Sajatjogú Metropolitai Egyházban a közös és a (kiadás alatt álló) sajátjogú részleges jog alapján milyen jogkörrel rendelkezne egy eparchia élén álló apostoli kormányzó?
- (5) Végül, ha a Szentszék a Magyarországi Sajatjogú Metropolitai Egyház további fejlődése érdekében egy új exarchátust alapítana, a közös és a sajátjogú részleges jog alapján milyen jogkörrel rendelkezne egy ilyen részegyház élén álló exarcha?

Összességében: a múlt, jelen és a jövő lehetséges távlatai szemszögéből hogyan jelenik meg a kormányzás és exarchátus intézménye a hazai görögkatolikus közösségben? A miskolci részegyház fejlődésének történetében megjelenő hasonló (vagy legalábbis ilyennek tűnő) hivatalok pontos beazonosítása, múltunk megértésének fontos eleme. A témakör fentebb felsorolt részletkérdéseinek elemzése és mélyebb megértése pedig a hazai görögkatolikus közösség jövője szempontjából is hasznos lehet.

2. A dolgozat forrásai és módszerei

Az értekezés a latin és a keleti egyházfegyelem korábbi és hatályos rendelkezései valamint a témához kapcsolódó szentszéki dokumentumok elemzésén keresztül ismerteti az apostoli kormányzó és az exarcha hivatalának sajátos vonásait és fejlődését. Az apostoli kormányzó lehetséges jogkörét leginkább kinevező levele határozza meg. Ezért a közös jog elemzésén túl, szükséges volt az érintett főpásztorok kinevezési okmányait is szemügyre vennünk. A keleti egyházak fegyelmeiben nagy szerepe van a részleges jog előírásainak is. Mivel a magyar görögkatolikus egyház részleges joga mindmáig leginkább az egyházmegyei körlevelekből olvasható ki, igyekeztünk – a jelzett időszakra tekintve – az ezekben található intézkedéseket is elemezni. A források felkutatásában nagy segítségünkre volt a Görögkatolikus Püspöki Levéltár, és a Miskolci Egyházmegyei Levéltár.

Dolgozatomban a két jogrend bemutatásánál az összehasonlító módszer alkalmazására törekedtünk. A latin és a keleti szabályozás összevetése segítette a sajátos keleti vonások beazonosítását és kiemelését. A két törvénykönyv (CIC, CCEO) szövegeinek aprólékos összevetése, eltéréseik kimutatása, elengedhetetlen a hatályos keleti jog differenciáinak megismeréséhez.

3. Az értekezés felépítése

A dolgozat rövid történeti bevezetése vázlatosan bemutatja a keleti kereszténység nyomait a Kárpát-medencében, illetve azoknak az egyházmegyéknak a történetét, melyek területéből a XX. században kialakult a Miskolci Apostoli Exarchátus. Az 1771-ben kanonizált Munkácsi Egyházmegyéét, a későbbi Eperjesi Egyházmegyéét (1818), végül pedig a hosszú küzdelmek után 1912-ben megszületett Hajdúdorogi Egyházmegyéét. Ez a rész az Eperjesi és Munkácsi Egyházmegyékből létrehozott apostoli kormányzóság 1924-es alapításának történelmi összefüggéseivel zárul.

A második és harmadik rész az apostoli kormányzói és az exarchai hivatal összehasonlító elemzését adja. Az apostoli kormányzó alakja az egyház kezdeti időszakában megjelenő „vizitátor”, „interventor”, „intercessor”, „commendátor” szerepkörökre nyúlik vissza, szoros összefüggésben az egyházmegye széküresedésével. A mai apostoli kormányzóságok, mint önálló részegyházak megjelenésében főképp külső okok játszottak szerepet. Eleinte az I. világháború utáni átmeneti helyzetek rendezésére hozták létre őket. E szervezeti forma előtérbe kerülését segítette a többi részegyháztypussal szemben mutatkozó különös rugalmassága. Ez abban is megnyilvánult, hogy az apostoli kormányzó különböző jogkörökkel bírhatott.

Ennek a sokszínű palettának átfogó bemutatása érdekében először az 1917-es kódexet, és a régi keleti alkotmányjogot tartalmazó mp. *Cleri sanctitati* (1957) kánonjait vizsgáltuk. Ezt követően a hatályos CIC illetve CCEO előírásainak elemzésére került sor. Különös figyelmet szenteltünk azoknak a kormányzói jogköröknek, amelyek meghatározzák e hivatal egyes eltérő altípusait. Az első keleti kodifikáció idején az apostoli kormányzóságok egy része *exarchátusi* megnevezést kapott, melynek élén már nem apostoli kormányzó, hanem *exarcha* állt. Ebből az érdekes változásból adódóan azokat a jogköröket is be kellett azonosítanunk, melyek az exarchátus illették a keleti katolikus egyházak fegyelmi rendjében. Ez a rész a Magyarországi Sajatjogú Metropolitai Egyház részleges joga szövegtervezetének apostoli kormányzót és exarchát érintő joganyagának bemutatásával zárul.

A negyedik részben, az intézménytörténeti fejlődésre figyelemmel, a már ismertetett kánonjogi szabályok és a kinevező iratok tükrében azonosítom a Miskolci Apostoli Kormányzóság, későbbiekben Miskolci Apostoli Exarchátus élén álló egyes főpásztorok jogkörét. A kutatásban vizsgált időszak a részegyház teljes előtörténetét felöleli, a kormányzóság alapításától a szuffragáneus eparchia létrejöttéig (1924-2015). Az egyházkormányzati berendezkedés összetett mivoltát jelzi, hogy, mint arra egy korábbi tanulmány rámutatott, „Miskolcon először apostoli kormányzó, majd 1941 és 1945 között apostoli exarcha irányított

apostoli kormányzóságot, míg az exarchátus név stabilizálódása után mintegy fél évszázadig apostoli kormányzók irányították az apostoli exarchátust.”² E felemás helyzet csak akkor rendeződött, amikor az exarchátus újra külön főpásztort kapott. E háttérben az egyes hierarchák jogkörét két specifikus szempontból vizsgáltam. Egyrészt a hivatalba kerülésük kánonjogi háttere szemszögéből, másrészt – a végrehajtói hatalom gyakorlása tekintetében – helynökeik kinevezése szemszögéből, különösen is az 1945 és 2011 közötti sajátos időszakban.

4. A disszertáció eredményei

1. Az értekezésben felidézett jogtörténeti forrásokból kitűnik, hogy az apostoli kormányzói hivatal története a IV. századra nyúlik vissza, és kezdettől szorosan összefüggött az egyházmegyék püspöki székének megüresedésével. Gyakorta előfordultak visszaélések, leginkább akkor, mikor a székesedés a püspök halála miatt állt be. Ennek kiküszöbölésére adott válaszként jelent meg a „vizitatori-látogatói” hivatal. Ennek elnevezésére földrajzilag más és más nevet használtak, de mindegyik ugyanazt a funkciót, az apostoli kormányzó történelmi őseit jelölte. Nagy Szent Gergely pápa számos vizitátort küldött római és szicíliai egyházmegyékbe valamint a gall tartományokba. Ezek a kinevezések azonban már egyáltalán nem korlátozódtak a megüresedett egyházmegyékre, hanem a vizitátorok betöltött püspöki szék (*sede plena*) esetén is kinevezésre kerülhettek. A VIII. századtól kezdve a székesegyházi káptalan jogainak bővülésével, ez a hivatal folyamatos hanyatlásnak indult, de teljességgel nem szűnt meg. VIII. Bonifác pápa a mindenkori pápának tartotta fenn a kormányzó kinevezését.

Az 1917-es kódexben az apostoli kormányzókkal kapcsolatban egy olyan új szempont jelent meg, ami alapvetően határozta meg jogaikat, illetve kötelezettségeiket: a kinevezés időbelisége. Az apostoli kormányzót ki lehetett nevezni állandó jelleggel (*permanens*) vagy ideiglenesen (*ad tempus*). Az állandó kinevezés azt jelentette, hogy nem volt időhöz kötve hivatalának lejárta, azaz hivatali ideje nem volt rögzített, határozatlan időre szólt. Az ilyen állandó jelleggel kinevezett apostoli kormányzó ugyanazokat a jogokat és tiszteleti előjogokat élvezte és ugyanazok a kötelezettségek hárultak rá, mint a megyéspüspökre. Ennek megfelelően kinevezhetett például általános helynököt is. Általában az ideiglenes apostoli kormányzó hivatali idejének lejárta sem volt kifejezett dátumhoz kötve. A kinevező levelében olyan kifejezések szerepeltek, mint: *ad nutum Sanctae Sedis*, *ad beneplacitum Sedis Apostolicae* vagy *quosque autem haec dioecesis de proprio pastore providiatur*. Ideiglenes apostoli kormányzó a püspöki szék üresedése (*sede*

² SZABÓ Péter, „Exarchátus és kormányzóság, valamint az élükön álló főpásztorok – fogalmi tisztázások a hazai görögkatolikus szóhasználatához”, in *Athanasiana* 48 (2019) 199.

vacante) vagy betöltött püspöki szék (*sede plena*) esetén egyaránt kinevezhető volt. A CIC (1917) 314. kán. egy nagyon fontos alapelvet fogalmazott meg: a jogok és kötelességek megállapításánál elsősorban a kinevező okirat az irányadó. Ha a kinevező okmány általánosságban fogalmazott, vagyis „azon jogokat és kötelezettségeket adta meg, melyek a jog szerint e hivatal jellemzői”, akkor az ideiglenes apostoli kormányzó hatalma a káptalani helynökével egyezett meg. Ez utóbbi esetben – tudniillik, ha nem teljes megyéspüspöki jogkörrel ruházták fel az apostoli kormányzót – ez nem nevezhetett ki általános helynököt. A mp. *Cleri sanctitati* az apostoli kormányzóról szóló joganyagot 10 kánonban tárgyalta. A szóban forgó kánonok (352-358. kk.) nagy hasonlóságot mutattak a régi latin joggal. Három kánon azonban a pátriárkai, érseki székekhez kinevezett apostoli kormányzókról rendelkezett. Ezekről a latin kódex értelemszerűen nem szólt.

Az 1983-as kódexben csupán egyetlen kánon említi az egyházmegye élén álló apostoli kormányzót. Az 1018. kán. 1. §. 2. pontja szerint az ilyen kormányzó egyházmegyes papjelöltek számára szentelési elbocsátót adhat. Az apostoli kormányzók a gyakorlat és a szentszéki praxis tükrében többfajta felhatalmazással is rendelkezhetnek. A kinevező levelek közül található olyan, melyben az apostoli kormányzót a *helyi hierarchia* jogaival és kötelezettségeivel ruházzák föl. Ez a legszűkebb körű felhatalmazás. Szélesebb jogkört jelent, ha a kinevező levél az apostoli kormányzónak *az egyházmegyei kormányzó* hivatalához tartozó jogokat és kötelezettségekkel adja meg. A legszélesebb felhatalmazás, amit egy apostoli kormányzó kaphat, a *teljes megyéspüspöki* jogkör. Ha az apostoli kormányzó megyéspüspöki jogkört kapott is, a püspöki szék attól még továbbra is betöltetlen. Ennek megfelelően az *Apostolorum successores* 244. pontja két tilalmat fogalmaz meg: az apostoli kormányzó egyrészt ma sem hosszabbíthatja meg a papi szenátus és a pasztorális tanács mandátumát, másrészt nem nevezhet ki helynököket. Csak arra van lehetősége, hogy az új püspök hivatalba lépéséig a korábbi helynökök számára *delegált* hatalmat biztosítson.

Az, hogy az apostoli kormányzó lehetséges jogkörét ma egyedül a kinevező levele határozza meg, a CCEO előírásiból is egyértelmű. A hatályos keleti jog nem említi az állandó, vagy ideiglenes kinevezés lehetőségéről. Ebből adódóan ennek a különbségtételnek ma már nincs jelentősége a jogok és kötelezettségek szemszögéből.

Az exarcha és exarchátus kifejezés eredete a bizánci katonai és közigazgatási rendszerre vezethető vissza. Eleinte az exarcha alacsonyabb rangú tisztre utalt (IV. sz.). Egyházi közegben az exarcha kifejezés viszont eredetileg olyan püspököt jelölt, aki egy több egyháztartományból álló teljes *dioikészisz* élén állt. Az exarchai székek azonban hamarosan elvesztették metropoliták feletti jellegüket. A metropoliták feletti egyházi hivatal jelölésére már a VI. századtól a pátriárka elnevezés állandósult. Az exarcha fogalma a katolikus egyházjogban újra, csak az első keleti kodifikáció során jelent meg.

A mp. *Cleri sanctitatis* háromféle exarchát különböztetett meg: a saját területtel bíró exarcha, az apostoli exarcha és a pátriárkai (vagy érseki) exarcha. A saját területtel bíró exarcha azonosnak tűnt a latin jog szerinti egykori nullius apáttal, azaz egy független monostor előjárója volt. Az apostoli exarchák a római pápa nevében vezették a rájuk bízott területet, melyek nem tartoztak pátriárkához vagy érsekhez. Ezek a részegyházak a hívek csekély száma, vagy más súlyos ok miatt nem lettek eparchiák. Ez a hivatal (tudniillik az apostoli exarcha) nagy hasonlóságot mutatott a latin jog szerinti apostoli vikáriussal és apostoli prefektussal. A keleti jog eltérő sajátossága volt azonban, hogy a mp. *Cleri sanctitatis* az apostoli exarchák számára is lehetővé tette helynök (*syncellos*) kinevezését. A harmadik kategória, a pátriárkai (és érseki) exarchák köre volt. Véleményem szerint ezek megfeleltethetőek voltak az állandó jellegű apostoli kormányzóság élén álló apostoli kormányzónak.

A hatályos keleti jogban az exarchátusokról és exarchákról szóló VIII. titulus nincs további fejezetekre osztva. Ebből úgy tűnhetne, hogy a CCEO már csak egyfajta exarchát ismer. A korábbi jog még saját terület élén álló, és a nem saját terület élén álló apostoli, pátriárkai, vagy érseki exarcha közt különböztetett. Valójában a hatályos keleti jog sem zárja ki a komplexebb tipológiát. A keleti kódexben e különböző típusok egyszerűen egy cím alá lettek sorolva, anélkül, hogy külön lennének nevesítve.³ Az apostoli kormányzóhoz hasonlóan az exarcha hivatalának is egyfajta rugalmasságot biztosít jogi alulszabályozottsága. Fontos megjegyezni, az exarcha akár saját, akár kinevezőjének nevében is kormányoz jogosult helynök kinevezésére.

2. Apostoli kormányzóságot (*administratio apostolica*), mint külön részegyháztypust az 1917-es kódex nem ismerte. Az apostoli kormányzóságok felállításában főképp külső okok játszottak szerepet. Jellemzően az I. világháború utáni átmeneti helyzetek kezelésére hozták létre őket. Az apostoli kormányzóság természete szerint olyan részegyház, melyet súlyos – rendszerint nem belső, egyházi, hanem külső, elsősorban politikai háttérű – okból létesített a pápa. Az ilyen részegyház kormányzója az állandó apostoli kormányzóval esett jogilag egy elbírálás alá. A hatályos latin kódex szerint, az apostoli kormányzóság Isten népének egy része, melyet különleges és egészen súlyos okok miatt a pápa nem tett egyházmegyévé. A latin törvénykönyv valódi részegyháznak minősíti. Az egyházmegyével hasonló elbírálás alá esik, hacsak az ellenkezője nem világos.

Az apostoli kormányzósághoz hasonlóan a CCEO szerinti exarchátus is Isten népének egy területileg, vagy más módon körülhatárolt részlete, melyet különleges körülmények miatt nem eparchiaként hoztak létre. A keleti törvénykönyv is párhuzamot von az eparchia és az exarchátus

³ Vö.: MARTI, Frederico, „L'esarcato per i fedeli orientali quale prototipo della versatilità dei modelli di organizzazione ecclesiastica: ipotesi applicative e natura della giurisdizione”, in *Ius Ecclesiae* 35 (2023) 189.

között. Amit a jog az eparchiáról mond, az exarchátusokra is érvényes, hacsak a jog kifejezetten másként nem rendelkezik, vagy a dolog természetéből az ellenkezője nem nyilvánvaló.

3. A Miskolci Eparchia kilencven éves előtörténete három szakaszra osztható. Az elsőben az 1924-es alapítástól Papp Antal 1945-ben bekövetkezett haláláig, illetve a harmadikban Orosz Atanáz 2011-es kinevezésétől a Miskolci Eparchia 2015-ös megalapításáig, helyben lakó főpásztor vezette az apostoli kormányzóságot, majd exarchátust. A második időszakban ellenben (1945-től 2011-ig) ideiglenes kormányzók irányították ezt a részegyházat.

1920. június 4-én, a trianoni békeszerződéssel lezárult az első világháború. A Munkácsi és Eperjesi Egyházmegye területét szétszabdalták az új határok. 105 görögkatolikus parókia maradt Magyarországon, amelyek közül 20 eperjesi, 1 munkácsi egyházmegyes volt. Ezek a parókiák nem kerültek a hajdúdorogi püspök joghatósága alá. XI. Piusz 1924. június 4-én a Magyarországon maradt Eperjesi és Munkácsi Egyházmegyes parókiák számára apostoli kormányzóságot létesített. Ennek élére 1924. július 1-jei hatállyal a pápa Papp Antal korábbi munkácsi püspököt állította, küzikei címzetes érseki titulussal. A prágai nuncius által kiadott dekrétum egyértelműen felruházta Papp Antalt a megyéspüspököket megillető sajátos jogokkal és kiváltságokkal.⁴

Papp Antal halála után a miskolci tanácsosi testület (1945. december 27-én), Szántay-Szémán Istvánt „konzultori helynöknek” választotta meg. Őt Grósz József kalocsai érsek állandó apostoli kormányzói jogkörrel ruházta föl.

Dudás Miklós hajdúdorogi püspök 1946. november 14-én értesült róla, hogy a Szentszék a Miskolci Exarchátus apostoli kormányzójává nevezte ki. Dudás Miklós kinevezése *ideiglenes* volt. Ebből adódóan jogai megegyeztek a latin jog szerinti káptalani helynökével, azaz a majdani keleti alkotmányjog szerinti konzultori helynökével.

Dudás Miklós 1972. július 15-én hunyt el. A mp. *Cleri sanctitatis* 384. kánonja szerint exarchátusban lévő széküresedés esetén az exarcha-helyettes (*proexarcha*) vette át a kormányzást. Ha nem volt, akkor az ideiglenes irányítás az exarchátusban a rangidősre szállt. Ez az a pap, aki a területen legrégebben teljesítette a szolgálatát. Az exarchátusi szék megüresedése esetén eszerint, már a régi keleti jog is kizárta az ideiglenes vezető választását. Azt ugyanis maga a jog jelölte ki. Ennek tükrében Timkó Imre 1972-es, és Keresztes Szilárd 1988-as, miskolci konzultori helynökké választása úgy tűnik nem volt összhangban a mp. *Cleri sanctitatis* korabeli előírásaival.

Timkó Imre 1975. január 7-én, Keresztes Szilárd 1988. július 6-án kapott a Szentszéktől a Miskolci Exarchátusban ideiglenes (*ad nutum Sanctae Sedis*) apostoli kormányzói kinevezést. Eszerint jogkörük a széküresedésben lévő egyházmegye kormányzóéval egyezett meg. Ez igaz

⁴ A dekrétum szövegét lásd: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez* 4. kötet (1917-1925), VÉGHSEŐ T. (szerk.), Nyíregyháza 2020, 657.

Kocsis Fülöp kinevezésére is, aki 2008. május 2-án lett a Miskolci Exarchátus apostoli kormányzója. A Keleti Egyházi Kongregáció 37/2008. számú határozata szerint, Kocsis Fülöp a *széküresedés* kánonjogi helyzetében lévő Miskolci Apostoli Exarchátus apostoli kormányzója lett.

A helyben lakó főpásztor hiányából fakadó rendkívüli állapot 2011. március 5-én rendeződött, amikor XVI. Benedek pápa Orosz Atanáz a Miskolci Exarchátus apostoli exarchájává nevezte ki. Ekkor szűnt meg a Miskolci Apostoli Exarchátus 1945 óta fennálló széküresedése. Orosz Atanáz püspök kinevezése révén, immár újra a részegyház típusának megfelelő titulusú főpásztor, azaz apostoli exarcha került a miskolci részegyház élére. Ezzel egyidőben, a Zempléni Helynökség átcsatolása révén, területileg is jelentősen kibővült a joghatósági egység.

4. A Magyarországi Sajátjogú Metropolitai Egyház felsőbb törvényhozói szerve, a hierarchák tanácsa, fontosnak érezte mind az apostoli kormányzó, mind az exarcha jogkörét a sajátjogú részleges jogban is szabályozni. A sajátjogú részleges jog tervezete így rögzíti, hogy a megyéspüspök kifejezésen az exarcha, illetve az egyházmegye élén ideiglenesen álló vezető is értendő. Ez az analógia igaz a hierarchák tanácsának tagságára is, hiszen a tervezet szerint a szerv tagja a Magyarországi Sajátjogú Metropolitai Egyház összes felszentelt püspöke. Emellett, az Apostoli Szentszék külön felhatalmazása alapján, a megyéspüspökkel azonos elbírálás alá eső többi főpásztor. Így akár egy papi rendben álló exarcha és kormányzó is tagja lehet.

5. A közös jog csupán a kiérdemesült pap-exarcha kiváltságainak és jelvényeinek megmaradásával kapcsolatban utal kifejezetten a részleges jogra. A Magyarországi Sajátjogú Metropolitai Egyház részleges jogának szövegtervezetében viszont négy kánon is foglalkozik az exarchával és az exarchátussal. Ez indokolt, hiszen bár jelenleg nincs görögkatolikus exarchátus Magyarországon, a jövőben ilyen részegyház alapítása lehetséges.

Egy ilyen jövőbeli exarchátus elvileg többféle formát ölthet. Első látásra apostoli exarchátus létesítése tűnhetne kézenfekvőnek. Esetleg területi exarchátus létesítése is számításba jöhet, melynek vezetője hatalmát *saját* nevében gyakorolja. Úgy tűnik, területi exarchátus ma a latin területi prelatúrának megfelelő formában – azaz monostortól függetlenül – is alapítható. A területi prelatust általában püspökké szentelik. Így ehhez hasonló saját nevében kormányzó exarcha püspökké szentelése is kívánatos lenne.

A szakirodalomban egy további újszerű javaslat is felmerült. Eszerint az exarcha ugyan helyettesi hatalommal rendelkezne, de nem a pápa nevében, hanem a sajátjogú egyházfő, azaz a hajdúdorogi metropolita nevében kormányozná a rábízott részegyházat. Ez tehát „metropolitai exarchátus” lenne. Egy ilyen részegyház püspökké nem szentelt személyre is rábízható lenne. Ez esetben a metropolita látná el a püspöki rendhez kötött megszentelői funkciókat. Ezzel szemben

a napi kormányzati és lelkipásztori tevékenységet a papi rendben lévő exarcha irányítaná. Úgy véljük, hogy a lehetséges részegyháztypusok közül egy ilyen metropolitai exarchátus támogatná leginkább a Magyarországi Sajatjogú Metropolitai Egyház mai fejlődését. Ez esetben ugyanis az exarchátus a metropolia szerves része maradna. A túlzott kormányzati töredeződés megelőzésére a metropolita és a metropolitai exarcha jogkörét alkalmas módon lehetne megosztani és koordinálni.

5. Összegzés

Az apostoli kormányzói és az exarchai hivatalnak egyfajta rugalmasságot biztosít ezek jogi alulszabályozottsága. Ez azonban nem jogi rendezetlenséget jelent. Az értekezésben felvázolt jogtörténeti adatok, a Miskolci Apostoli Kormányzóság, későbbiekben Miskolci Apostoli Exarchátus élén álló hierarchák jogköre, és a hatályos törvénykönyvek összehasonlító elemzése, e hivatalok világos jogi arculatáról tanúskodnak. A Magyarországi Sajatjogú Metropolitai Egyház életében, elsősorban egy eparchiás püspöki szék átmeneti megüresedésekor kerülhetne sor apostoli kormányzó kinevezésére. A széküresedés önmagában is érzékeny helyzetet teremt az egyházmegyében. Ezért kiváltképpen fontos az ideiglenes vezető személy jogkörének pontos ismerete. Egy majdani „metropolitai exarchátus” alapítása pedig, teret nyithatna a fővárosban, környékén, valamint a dunántúli szórványban élő görögkatolikus hívek hatékonyabb lelkipásztori gondozása előtt, eleinte akár papi rendben lévő exarcha vezetése mellett is.

A részegyházak prototípusa az egyházmegye (eparchia). Isten népe rendszerint eparchiák keretében éli az életét. A kánonjog mint szakrális jogrend sajátossága azonban, hogy a rendestől eltérő kormányzati helyzetek kezelésére is megfelelő jogi megoldásokat igyekszik nyújtani. Ezekre példa az egyházmegyéhez hasonló elbírálás alá eső hierarchikus kormányzati egységek sora. Ezek közt szerepel a kormányzóság és az exarchátus, jelen értekezésünk témaköre. Gondolatmenetelünk során láthattuk, hogy e rendkívüli kormányzati formák a borsodi és abaúji területeken maradt görögkatolikusok életét is hatékonyan segítették. Csak reméljük, hogy hasonló megoldások javíthatják majd a szórványban élő híveink életét is, akik lelkipásztori ellátását ma az egyházmegyei központtól való nagy távolság nehezíti.